

Racisme bestrijden zonder kleerscheuren voor de pers

Pol Deltour

Nationaal secretaris van de Vereniging van Beroepsjournalisten (VVJ-AVBB)

Het minste wat je van de correctionalisering van racistische persdelicten kan zeggen, is dat de operatie niet echt doordacht is gebeurd. Amper vier kwartovellen beslaat het tekstvoorstel waarmee acht politieke partijen artikel 150 van de Grondwet hebben gewijzigd, en daarmee verdienen ze geen onderscheiding. Eigenlijk dringt zelfs een herexamen zich op, maar daarvan willen de betrokken politici absoluut niet weten.

Over het uitgangspunt kan nochtans geen twijfel bestaan. Ook de Vereniging van Beroepsjournalisten heeft het verschijnsel van racistische en xenofobe druksels steeds als een pest gezien. De persvrijheid is een essentieel goed, maar beperkingen erop moeten mogelijk zijn, en de verkondiging van onverdraagzaamheid en haat valt zeker onder dat laatste. Met de racistische pseudo-analyses en dito scheldpartijen van een Dewinter of een Bastien heeft de Journalistenvereniging nooit iets te maken willen hebben. Halfweg '94 gingen we zelfs in het tegenoffensief, en publiceerden we samen met het Centrum voor Kansengelijkheid en de Koning Boudewijnstichting een brochure met duidelijke journalistiek-deontologische aanbevelingen voor de berichtgeving over allochtonen. Richtlijn nummer vijf bij voorbeeld, stipuleert dat extreemrechts en racisme kritisch moeten ingekaderd worden. "Aanbevolen wordt duidelijk te maken van wie de betreffende uitspraken of standpunten afkomstig zijn en in welk verband ze dienen geplaatst." En er is nog: "Een stapje verder is racistische uitspraken aan te vullen met tegengestelde opvattingen."

De optie om racistische druksels te onttrekken aan de rechtsmacht van het assisenhof stuitte bij de Journalistenvereniging echter van meet af aan op verzet. Om de eenvoudige reden dat de risico's van zo'n ingreep voor de persvrijheid in het algemeen groter ingeschat worden dan het voordeel van een groter schietvermogen op extreemrechts. Dat

maakt van de journalistieke wereld in dit dossier tot op zekere hoogte een objectieve bondgenoot van extreemrechts - dat is waar. In die rol hebben we ons steeds ongemakkelijk gevoeld; alleen is ons ongemak in het alternatieve scenario minstens even groot. En zo mogelijk nog groter.

Vangrail

Grondwetsartikel 150 maakt de assisenhoven nu al bijna 170 jaar bevoegd voor misdaden, politieke misdrijven en persdelicten. Verenigd in de werkgroep-De Clerck (CVP)-Reynders (PRL), beslisten acht politieke partijen echter dat een uitzondering moet gemaakt worden voor "drukkersmisdrijven die ingegeven zijn door racisme of xenofobie". Die laatste worden voortaan door de 'gewone', correctionele rechtbanken beslecht. Dat zou in de praktijk tot een snellere en kortatere gerechtelijke reactie op racistische druksels moeten leiden dan we gewend waren met het assisenhof.

Bekeken vanuit de persvrijheid houdt die operatie twee risico's in. Het eerste is intern van aard. Wat zijn namelijk dat 'racisme' en die 'xenofobie'? Bestaat niet het gevaar dat binnen de kortste keren vele vermeldingen van ras of etnische afkomst tot correctionele vervolging aanleiding zullen geven, al dan niet na de burgerlijke-partijstelling van een vermeend slachtoffer? Wat, bij voorbeeld, met gerechtelijke verslaggeving die focust op een 'Chilense bende' in de Brusselse Nieuwstraat of op 'de Kazachstaanse maffia' in Antwerpen?

Wat met een geëngageerde reportage die brandhout maakt van de praktijk van de vrouwenbesnijdenis, eigen aan verscheidene etnische culturen? En wat met berichtgeving en - meer nog - opiniëring over Belgische communautaire kwesties? Nu al verwijten zowel Vlamingen als Francofonen elkaar 'racistisch' te zijn. Zelfs politici doen dat, soms tot een klacht bij het gerecht op basis van de bestaande antiracismewet toe. De journalistieke vrees is gewettigd dat straks heel wat van hun producten evengoed het voorwerp zullen uitmaken van een klacht, zij het zonder dat ze nog op de vangrail van het assisenhof kunnen rekenen.

Overigens stipten kamerlid Stefaan De Clerck & Co. in de toelichting bij hun voorstel zelf aan dat de geïmagineerde persmisdrijven verder reiken dan wat onder de anti-racismewet van 30 juli 1981 valt. Letterlijk: "ook andere drukpersmisdrijven, zoals bijvoorbeeld laster en eerroof (artikel 443 Strafwetboek) en negationisme (wet van 23 maart 1985), (kunnen) tot de bevoegdheid van de correctionele rechtbank (behoren), indien blijkt dat zij zijn ingegeven door racisme of xenofobie." Met de wet-Moureaux van 1981 werd in essentie het opruimen tot racisme geïmagineerd, niet de loutere opiniëring in die richting. Daar staan we met het voorstel tot herziening van artikel 150 grondwet wel erg ver vanaf. Uitgerekend de hoogst onzekere invulling van de toch erg hybride begrippen 'racistische laster' en dito 'eerroof', bewoog de Vereniging van Beroepsjournalisten ertoe te vragen het debat nog even te laten sudderen. Maar dat geduld bleken de betrokken politici - met zicht op de verkiezingen? - niet meer te kunnen opbrengen. Voor de perssector is dat een spijtige zaak. Niet zo lang geleden, met de wet-Franchimont, hebben journalisten ook al mogen ondervinden welke onvoorziene en kwalijke effecten een nochtans als onverdacht voorgestelde wetgeving kan hebben op hun informatietaak.

Het tweede risico van de herziening van artikel 150 is extern van aard, en betreft de

precedentwaarde ervan. Wat zal een volgende constituant beletten om na 'racistische' ook andere persdelicten te onttrekken aan de bevoegdheid van het assisenhof? Misdrijven zoals laster, eerroof en belediging, maar nu gerelateerd aan om het even wat. Delicten dus, waarvan iederéén zich al eens het slachtoffer waant, zéker als ze via de media worden begaan. Politieke kopstukken als Louis Michel (PRL) en Joëlle Milquet (PSC) maakten er overigens nooit een geheim van dat ze voor de algehele correctionalisering van de persmisdrijven gewonnen zijn. In dat licht is het al een hele opluchting dat een voorstel van CVP-kamerlid Simonne Creyf om artikel 150 van de grondwet te herzien, het niet heeft gehaald. Die tekst voorzag een correctionalisering van

De optie om racistische druksels te onttrekken aan de rechtsmacht van het assisenhof stuitte bij de Journalistenbond van meet af aan op verzet.

persdelicten voorzover die naderhand door een gewone wet zouden worden aangeduid. Zo'n 'open' correctionalisering zou de pers overgeleverd hebben aan de wil(lekeur) van de eerste beste parlementaire meerderheid. Uiteindelijk werd de journalisten ook nog een ander zoethoudertje aangeboden: het uitdrukkelijke engagement van diverse verkozenen om artikel 150 niet opnieuw voor herziening vatbaar te verklaren, zodat er volgens de gekozen procedure alvast tijdens de volgende legislatuur niet verder aan gesleuteld wordt. Blijft de vraag hoe snel dat een pleister op een houten been zal blijken te zijn...

Meerdimensioneel

Met dat alles is de hamvraag natuurlijk nog niet aangestipt: waarom de pers dan wel schrik zou moeten hebben van de correctionalisering van haar eigen delicten? Vooraf dit: met een strafvermindering heeft de operatie niets te maken, het enige verschil is dat de berechttingsbevoegdheid verschuift van het assisenhof naar de 'gewone', correctionele rechtbank. Dat het journalistieke functioneren op die manier onderworpen wordt aan de beoorde-

lingsvrijheid van beroepsrechters, en niet langer van een twaalfkoppige lekenjury, is daarbij niet het belangrijkste tegenargument, maar wel een argument. De verhouding tussen media en gerecht is dezer dagen niet om over naar huis te schrijven, en te vrezen valt dat hun onderlinge schermutselingen door een correctionele rechter al te licht in het voordeel van justitie zullen worden beslecht. Overigens zijn de voorstanders van correctionalisering op dit punt niet altijd even consequent met zichzelf. De responsabilisering van de media is in de eerste plaats ingegeven door de noden van de burger, oreren zij, en dus is bijvoorbeeld ook een gemengde, deels uit externen bestaande Raad voor de Journalistiek vandoen. Alleen, wat is het hof van assisen eigenlijk anders dan een dergelijke externe controle op het werk van de journalist?

De correctionalisering van persdelicten zou als cruciaal neveneffect hebben dat burgers en politici, alleen al door het indienen van een klacht, een sterk intimiderende invloed kunnen uitoefenen op de journalist. Wie dat evengoed zou kunnen, is elke onderzoeksmagistraat of politiemans die de zaak in handen krijgt. In het bijzonder het parket zou relatief snel de hele vervolgingsmachinerie in

persdelicten geen geïsoleerd fenomeen. Wel zou de operatie kaderen in een meerdimensionele responsabilisering van de journalist, die omzeggens met de dag verder opgedreven wordt. Burgerrechtelijk krijgt de journalist steeds hogere schadeclaims te verwerken, en in strijd met het grondwettelijk censuurverbod wordt een publicatie of uitzending vandaag de dag meer dan eens via een kortgeding gefnuikt. Conform de getrapte verantwoordelijkheid die in perszaken geldt, is het daarbij zonder uitzondering de journalist die de wind van voren krijgt. Het zou doen vergeten dat de Vereniging van Beroepsjournalisten sinds een kleine vijf jaar ook zelf, in de schoot van haar deontologische instanties, orde op zaken aan het stellen is. Opvallend toch, op hoe weinig goodwill en krediet dat reguleringsmechanisme kan rekenen bij politiek en gerecht.

Alternatieven

Dat alles stelt de vraag naar alternatieven voor de aanpak van racistische druksels eens zo scherp. Die alternatieven zijn voorhanden. Want was is eigenlijk het probleem? Niet dat de racistische pamfletten niet strafbaar, niet vervolgbaar of niet berechtbaar zouden zijn. De strafwet, en met name de wet van '81, is

Sinds vijf jaar is de Vereniging voor Beroepsjournalisten orde op zaken aan het stellen in haar deontologische instanties. Het is opvallend hoe weinig krediet zij daarvoor krijgt van gerecht en politiek.

al bij al duidelijk. Van hun kant behandelen zowel de staande als de zittende magistratuur wel

gang kunnen zetten tegen een voor laster of eerroof aangeklaagde journalist - convocaties, huiszoekingen en inbeslagnames inclusief. En dat, we zeiden het al, in een tijdsgewricht dat niet echt gekenmerkt wordt door veel entente tussen gerecht en pers. Daar komt trouwens nog eens bij dat het vervolgingsbeleid van het Openbaar Ministerie sinds enkele jaren duchtig is gepolitiseerd: de regering, en de minister van Justitie in het bijzonder, bepalen de prioriteiten ervan. En tussen politiek en pers, dat weten we evengoed, botert het sinds geruime tijd evenmin.

Ten slotte is de correctionalisering van

eens meer delicten (misdaden dan) voor het assisenhof. Het probleem is wel dat het gerechtelijk apparaat racistische persdelicten in de praktijk een niet zo grote prioriteit toekent. Dat heeft voor een stuk objectieve oorzaken: het personeelsbestand van justitie is per definitie te beperkt om zich met alles in te laten. Bovendien wordt men met een extreem omslachtige procedure geconfronteerd, waarvan de uitkomst ook nog eens onzekerder is dan wanneer een beroepsrechter uitspraak doet. Maar een subjectief element speelt zeker ook mee: de verantwoordelijke parketmagistraten vinden racistische opruiing gewoon-

weg minder erg dan heel wat andere criminaliteit.

Die analyse opent natuurlijk heel wat perspectieven. Waarom opteert de overheid niet voor een uitbreiding van het magistratenkader? Een andere uitweg is de hervorming van de assisenprocedure. Senator Fred Erdman (SP) had de verdienste zulks voor te stellen voor

wat de berechting van specifiek racistische persdelicten betreft, maar de Raad van State floot hem terug. Blijft de mogelijkheid van een versoepeling van de assisenprocedure in het algemeen. Onlangs nog deed de Kamer van Volksvertegenwoordigers dat ook, toen ze alvast enkele compleet verouderde geplogenheden uit het wetboek schraptte. Vanzelfsprekend blijft dit door de journalistieke wereld goed in de gaten te houden, want haar beschermt de assisenprocedure evengoed. Natuurlijk zou de minister van Justitie ook gewoon kunnen zéggan aan het Openbaar Ministerie dat het aan de vervolging van racisme – ook via de drukpers – meer prioriteit moet geven. Die injunctiemogelijkheid heeft hij nu toch. Spijtig dat die oplossing, tegen de legendarische weerbarstigheid van de magistratuur in, niet wat intensiever is uitgeprobeerd. Tot slot: los van het strafrechtelijke spoor, bevreedt het enigszins dat niet meer particulieren de klassieke civiele schadeclaim indienen om genoegdoening te krijgen voor racistisch getinte ongeoorloofdheden begaan via de pers. Dat is vreemd, want voor een pak andere dingen vinden verongelijkte burgers de weg naar een schadeclaim tegen journalisten blijkbaar wel.

Een grondwetswijziging, zoveel is duidelijk, is niet absoluut noodzakelijk om het beoogde doel te bereiken. Maar zelfs wanneer men zich toch in het scenario van een grondwetsaanpassing zou inschrijven, blijven verschillende opties mogelijk. Een daarvan is dat in plaats van artikel 150, artikel 23 van de grondwet zou worden aangepast. Dat voorstel is door de Vereniging van Beroepsjournalisten tesamen met een tiental andere humani-

taire organisaties naar voren geschoven. Artikel 23 bepaalt dat iedereen het recht heeft "een menswaardig leven te leiden". Daaronder vallen (1) het recht op arbeid, (2) het recht op sociale zekerheid, bescherming van de gezondheid en juridische bijstand, (3) het recht op een behoorlijke huisvesting, (4) het recht op de bescherming van een gezond leefmilieu

Het probleem is niet dat racistische druksels niet strafbaar zouden zijn; wel dat het gerechtelijk apparaat racistische persdelicten in de praktijk een geringe prioriteit toekent.

en (5) het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing. De AVBB had daar graag een zesde onderdeel aan toegevoegd gezien: "het recht op bescherming tegen racisme, antisemitisme en vreemdelingenhaat". En het AVBB-voorstel vervolgt: "Inbreuken op dit recht worden door de wet strafbaar gesteld. De misdrijven in deze aangelegenheid vallen onder de bevoegdheid van de correctionele rechtscollèges, zelfs indien ze gepleegd worden bij middel van een geschrift." In fine voorziet het AVBB-voorstel nog een afwijking van het beginsel van de getrapte verantwoordelijkheid in perszaken. Wat baat het inderdaad de zelfverklaarde auteur van een racistisch pamflet aan te pakken, wanneer die toch maar als een stroman fungeert voor een hiërarchisch hogergeplaatste racist?

Gezond wantrouwen

De kamerleden en senatoren in de werkgroep De Clerck-Reynders hebben dat voorstel verworpen, zeggende dat het resultaat in de praktijk toch op hetzelfde neerkomt als bij een correctionalisering via artikel 150. Dat is maar gedeeltelijk waar. Om te beginnen zouden de intenties duidelijker zijn. Een koppeling van de correctionalisering aan een vooraf uitdrukkelijk gedeclareerd basisrecht op bescherming tegen racisme, vermindert het risico op te verregaande interpretaties door de magistratuur. Hoger noemden we dit het interne risico van de politiek beoogde herziening van artikel 150. Daarnaast lijkt het ons minder

evident dat aan andere bepalingen in de grondwet op zeker ogenblik een correctionalisering van de betreffende persdelicten gekoppeld wordt, dan dat in artikel 150 zelf nieuwe uitzonderingscategorieën van persdelicten opgenomen worden. Ook het externe risico wordt dus minder acuut.

De verkozenen voegden er op advies van een paar hoogleraren nog aan toe dat de voorgestelde aanpassing van artikel 23 zou neerkomen op een impliciete wijziging van artikel 150, een techniek die niet door de beugel kan. Maar ook dat argument overtuigt niet helemaal. Waarom zou een zijdelingse aanpassing van artikel 150 via artikel 23 níét kunnen, wanneer een rechtstreekse ingreep wel door de beugel kan?

Technische discussies, jawel. En bovendien een kwestie van symboliek: journalisten hebben het knap lastig wanneer artikel 150 na bijna 170 jaar trouwe dienst en naar aanleiding van zoiets lelijks als het racisme dan nog onderherstelbaar wordt verminkt. Maar minstens evenveel laat de journalistieke wereld zich in deze leiden door nog iets anders: pragmatisme en een gezond wantrouwen tegenover iedereen die erop uit lijkt te zijn haar te fnuiken.